

บททำขวัญเรือและพิธีทำขวัญเรือของชาวไทยภาคใต้ : การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด

อุมารินทร์ ตูลารักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0400-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THAM KHWAN RUA CHANTS AND RITES OF THE SOUTHERN THAI :
THE CREATION AND THE TRANSMISSION

Miss Umarin Tularak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Comparative Literature

Department of Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

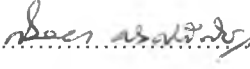
Academic Year 2001

ISBN 974-17-0400-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บททำขวัญเรือและพิธีทำขวัญเรือของชาวไทยภาคใต้ : การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด
โดย	นางสาวอุมารินทร์ ตูลารักษ์
สาขาวิชา	วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร

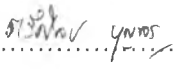

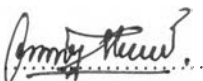
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภทิพย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์)

.... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

.... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์)

อุมารินทร์ ตูลารักษ์ : บททำขวัญเรือและพิธีทำขวัญเรือของชาวไทยภาคใต้ : การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด. (THAM KHWAN RUA CHANTS AND RITES OF THE SOUTHERN THAI : THE CREATION AND THE TRANSMISSION) อ. ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, หน้า 369. ISBN 974-17-0400-3.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบบททำขวัญเรือของชาวไทยภาคใต้ในด้านรูปแบบ เนื้อหา การสร้างสรรค์ และการถ่ายทอดในขอบเขตพื้นที่ศึกษา 3 จังหวัด คือจังหวัดชุมพร จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการรวบรวมข้อมูล จังหวัดชุมพร ได้บททำขวัญ 10 ตำนวน จังหวัดนครศรีธรรมราช 10 ตำนวน และจังหวัดสุราษฎร์ธานี 9 ตำนวน รวมทั้งสิ้น 29 ตำนวน

จากการศึกษา พบว่าบททำขวัญเรือและพิธีทำขวัญเรือแสดงให้เห็นอิทธิพลของศาสนาพุทธ พราหมณ์ ลัทธิผีสางเทวดา และความเชื่อเรื่องขวัญ ส่วนการทำขวัญเรื่อนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ การทำขวัญเรือประมง และการทำขวัญเรือพายแข่ง การทำขวัญเรือประมงนั้นมีในขอบเขตพื้นที่ศึกษาทั้งสามจังหวัด ส่วนการทำขวัญเรือพายแข่งมีเพียงในจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานีเท่านั้น ลักษณะการประกอบพิธีกรรมของแต่ละจังหวัดค่อนข้างคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเพียงการใช้ตัวบทเท่านั้น การทำขวัญเรือแต่ละประเภทสามารถแบ่งเป็นการทำขวัญเรือที่หมอขวัญประกอบพิธี และการทำขวัญเรือที่เจ้าของเรือหรือนุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประกอบพิธี การทำขวัญเรือที่หมอขวัญมาประกอบพิธีจะมีการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ และขั้นตอนพิธีกรรมที่ซับซ้อนมากกว่าการทำขวัญเรือที่เจ้าของเรือหรือนุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประกอบพิธี

ส่วนตัวบททำขวัญเรือแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือตัวบทสำนวนหลักที่สันนิษฐานว่ามีที่มาจากตัวบทสำนวนเดิม ตัวบทที่ได้มาจากการคัดแปลงตัวบทที่ใช้ในพิธีกรรมอื่น ตัวบทที่แต่งขึ้นใหม่ และตัวบทที่เป็นการอธิบายฐาน องค์ประกอบของบททำขวัญเรือแบ่งได้เป็น 7 ส่วน คือบทประณามพจน์ บททูนนมเทวดา บทไหว้ครู บทอัญเชิญเทวดา บทเชิญขวัญแม่ย่านางหรือบททำขวัญเรือ บทเชิญเทวดากลับ บทขอพรและบทลาเครื่องสังเวท และบททำน้มนมตรและโองการต่างๆ ลักษณะคำประพันธ์ที่พบในบททำขวัญเรือ คือ คำประพันธ์คล้ายร้อย คำประพันธ์คล้ายกาพย์ฉับ คำประพันธ์คล้ายกาพย์ยานี 11 คำประพันธ์คล้ายกาพย์สุรางคนางค์ 28 และคำประพันธ์คล้ายกาพย์สุรางคนางค์ 32

สำหรับการสืบสาน การสร้างสรรค์และการถ่ายทอดบททำขวัญเรื่อนั้น พบว่าการถ่ายทอดตัวบทเป็นแบบมุขปาฐะซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัต ส่วนกลวิธีการสืบสานและการสร้างสรรค์ของหมอขวัญนั้นแบ่งเป็น 6 ประการคือ การแต่งเติมตัวบทโดยทำให้เป็นร้อยกรองที่สละสลวย การปรับเปลี่ยนรูปแบบตัวบท การแทรกตัวบท การประสมประสานตัวบท การกล่าวซ้ำตัวบทเดิม และการแต่งตัวบทขึ้นใหม่ และบทบาทหน้าที่ของพิธีทำขวัญเรือและบททำขวัญเรือมี 3 ประการคือบทบาทหน้าที่ในเชิงจิตวิทยา บทบาทหน้าที่ในทางวัฒนธรรม และกระบวนการจัดเวลาทางสังคม

ภาควิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ
สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ
ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

#4280232722: MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEY WORD: THAM KHWAN/THAM KHWAN RUA/SOUTHERN THAILAND/FOLKLORE

Umarin Tularak: THAM KHWAN RUA CHANTS AND RITES OF THE SOUTHERN THAI: THE CREATION AND THE TRANSMISSION. THESIS ADVISOR: ASST.PROF.TRISILPA BOONKHACHORN, Ph.D., 369 pp. ISBN 974- 17- 0400- 3

The purpose of this thesis is to compare *Tham Khwan Rua* chants and rites from Chumphon, Nakhon Si Thammarat and Surat Thani in terms of form, content as well as creating and transmitting processes. Among the 29 chants studied, 10 are from Chumphon, 10 from Nakhon Si Thammarat and 9 from Surat Thani.

The study revealed the influences of Buddhism, Animism and the belief in *Khwan* on the *Tham Khwan Rua* chants and rites. *Tham Khwan Rua* rites can be categorized into 2 kinds, namely those for fishing vessels and those for racing canoes. The *Tham Khwan* rites for fishing vessels are found in three provinces whereas those for racing canoes are found only in Chumphon and Surat Thani. The rites in all the three provinces are performed in similar ways; the difference lies in the chants employed. These rites can be divided into two types: those performed by chanters or *Mo Khwan* and those performed by the owners of the vehicles or people associated with them. The rites practiced by *Mo Khwans* involve more complicated steps in preparing the ritual settings and in performing.

The *Tham Khwan Rua* chants are in 4 kinds: the "master" version presumably derived from the original one, the version adapted from chants for other rites, the newly created version and the prayer-like version. A *Tham Khwan Rua* chant might be said to have 7 parts: the Panegyric; the Congregation of the gods; the Homage to teachers; the Invocation of the gods; the Invocation of the vehicle's guardian spirit (*Mae Ya Nang*); the Invitation for the gods to leave and the Prayers for blessing and permission to take the offerings; and the Prayers for water consecration. The verse forms employed in the *Tham Khwan Rua* chants are similar to *Rai*, *Kap Chabang* 16, *Kap Yani* 11, *Kap Surangkhanang* 28, and *Kap Surangkhanang* 32.

The transmission of the *Tham Khwan Rua* chants is oral and involves dynamic textual changes in the process. The maintenance and creation of the chants by *Mo Khwan* can be classified into 6 kinds: adding versified parts, adapting chants for other rites for the *Tham Khwan Rua* purpose, inserting texts excerpted from chants for other rites, combining several versions of *Tham Khwan Rua* chants, repeating some parts of the chants employed, and creating a totally new version. The function of the *Tham Khwan Rua* rites and chants is threefold--psychological, cultural and pertaining to socialization process.

Department/Program... Comparative Literature ..... Student's signature..... *Umarin Tularak*.....
 Field of study... Comparative Literature ..... Advisor's signature..... *Trisilpa Boonkhachorn*.....
 Academic Year... 2001 ..... Co- advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญจรรยาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.สุกัญญา ภัทรราชย์ และรศ.ดร.ศิราพร ณ ถลาง ผู้ประสานงานและดูแลรับผิดชอบโครงการเครือข่ายวิทยานิพนธ์ปริญญาโทไทยศึกษา (วรรณกรรมของชนชาติไทยบททำขวัญและพิธีกรรมทำขวัญ) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) อาจารย์ทุกท่านได้ให้ทั้งความรู้ คำแนะนำ และได้สละเวลาตรวจแก้งานวิจัยด้วยดีมาโดยตลอด อาจารย์ภาควิชา วรรณคดีเปรียบเทียบทุกท่านที่ให้คำแนะนำและกรุณาได้ถามความก้าวหน้าของงานอยู่เสมอ อาจารย์มณูญ นาคกล่อมผู้ช่วยเหลือและแนะนำผู้วิจัยในการหาข้อมูลที่อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร หมอขวัญทุกท่านที่ให้ข้อมูลปาฐะที่สำคัญอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัย รวมทั้งอาจารย์ทุกท่านที่ให้ทั้งความรู้ ความคิดและเป็นแรงบันดาลใจในชีวิต และขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอบคุณป้าและแม่ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขในการเก็บข้อมูลภาคสนามอันยาวนานด้วยความเหน็ดเหนื่อยและอดทน แม่หม่มน้องสาวของข้าพเจ้าที่แม่ไม่ได้ได้อยู่ใกล้ในเวลาที่ทำงานวิจัยนี้ แต่ก็ส่งกำลังใจมาให้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนๆ ในวรรณคดีเปรียบเทียบทุกคนที่คอยได้ถามสารทุกข์สุกดิบและเห็นอกเห็นใจยามผู้วิจัยมีปัญหา หิวเพื่อนที่ทำให้มีความสุข อีกทั้งยังคอยห่วงใยในสุขภาพของผู้วิจัยมาโดยตลอด ออชเพื่อนที่ให้ยืมคอมพิวเตอร์และให้ที่พักพิงยามต้องการเติมพลังชีวิต

ท้ายที่สุดนี้ไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่ากำลังใจจากคนรอบข้าง อีกทั้งกำลังใจของผู้วิจัยเองที่ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดีในที่สุด

อุมารินทร์ ตุลาภิรักษ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 แนวเหตุผล ทฤษฎี และสมมุติฐานในการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น.....	11
2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานี.....	12
2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดชุมพร.....	12
2.1.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	13
2.1.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	15
2.2 การประมงอาชีพหลักของชาวไทยภาคใต้.....	18
2.3 ความเชื่อพื้นฐานของชาวไทยภาคใต้.....	19
2.2.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา.....	20
2.2.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์.....	22
2.2.3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยวัตร.....	23
2.2.4 ความเชื่อที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการปิดเป่ารักษาไข้.....	24
บทที่ 3 พิธีทำขวัญเรือ.....	28
3.1 พิธีทำขวัญเรือในฐานะพิธีกรรม: ความสัมพันธ์กับความเชื่อและเศรษฐกิจ.....	28

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.1.1 ความหมายของพิธีกรรมในแง่ความเชื่อทางศาสนา.....	28
3.1.2 ความหมายของพิธีกรรมในแง่เศรษฐกิจ.....	31
3.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรือ.....	33
3.2.1 พิธีขอไม้เพื่อไปทำเรือ.....	33
3.2.2 พิธีกรรมในการต่อเรือ.....	34
3.2.3 พิธีเชิญแม่ย่านางเข้าประจำเรือ.....	34
3.2.4 พิธีทำบุญเรือ.....	35
3.2.5 พิธีทำขวัญเรือ.....	36
3.3 พิธีทำขวัญเรือ.....	36
3.3.1 ที่มาของพิธีทำขวัญเรือ.....	36
3.3.2 จุดมุ่งหมายในการทำขวัญเรือ.....	38
3.3.3 วาระในการทำขวัญเรือ.....	40
3.3.4 ประเภทของเรือที่ทำขวัญ.....	41
3.3.5 หมอขวัญ.....	42
3.3.5.1 ข้อมูลบทบาทขวัญ หมอขวัญและวิทยากรผู้ให้ข้อมูล.....	42
3.3.5.2 กลุ่มประชากรหมอขวัญ.....	46
ก. ชุมชนที่มีหมอขวัญ.....	46
ข. อาชีพของหมอขวัญ.....	47
ค. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหมอขวัญ.....	47
3.3.5.3 ประเภทของบุคคลที่เป็นหมอขวัญ.....	48
3.3.5.4 การสืบทอดอาชีพหมอขวัญ.....	49
3.3.5.5 สถานภาพของหมอขวัญ.....	52
3.3.5.6 รูปแบบการทำขวัญเรือของหมอขวัญ.....	53
3.3.6 ประเภทของการทำขวัญเรือ.....	54
3.3.6.1 พิธีทำขวัญเรือประมง.....	54
3.3.6.2 พิธีทำขวัญเรือชาวพายแข่ง.....	63

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4	เปรียบเทียบตัวบททำขวัญเรือในด้านรูปแบบ เนื้อหา การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด....	74
4.1	องค์ประกอบของบททำขวัญเรือ.....	75
4.1.1	ประณามพจน์.....	75
4.1.2	บทขุมนุ่มเทวดาหรือบทสัศเคฯ.....	83
4.1.3	บทไหว้ครู.....	97
4.1.3.1	บทสัศคี.....	97
4.1.3.2	บทไหว้ครู.....	123
4.1.4	บทอัญเชิญเทวดา.....	136
4.1.5	บทเชิญขวัญแม่ย่านางหรือบทเชิญขวัญเรือ.....	143
4.1.6	บทเชิญเทวดากลับ บทขอพร และบทลาเครื่องสังเวศ.....	161
4.1.7	บททำน้ำมันต์และ โองการต่างๆ.....	166
4.2	บททำขวัญเรือสำนวนหลัก : การสืบสาน การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด.....	173
4.2.1	ประเภทของบททำขวัญเรือ.....	173
4.2.2	การถ่ายทอดและการสืบทอดด้วยบท.....	175
4.2.3	กระบวนการสืบสานและสร้างสรรค์ด้วยบท.....	176
4.2.4	บททำขวัญเรือสำนวนหลัก.....	180
4.2.5	การสืบสาน การสร้างสรรค์และการถ่ายทอดบททำขวัญเรือสำนวนหลัก.....	183
4.2.5.1	บททำขวัญเรือสำนวนหลักกลุ่มที่ 1.....	183
4.2.5.2	บททำขวัญเรือสำนวนหลักกลุ่มที่ 2.....	204
4.2.5.3	บททำขวัญเรือสำนวนหลักกลุ่มที่ 3.....	213
4.2.5.4	บททำขวัญเรือสำนวนหลักกลุ่มที่ 4.....	219
บทที่ 5	บทบาทหน้าที่ของบททำขวัญและพิธีทำขวัญเรือ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรม.....	227
5.1	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบททำขวัญเรือกับพิธีทำขวัญเรือ.....	227
5.2	บทบาทหน้าที่ของบททำขวัญเรือและพิธีทำขวัญเรือ.....	231
5.2.1	บทบาทหน้าที่ในเชิงจิตวิทยา.....	231
5.2.2	บทบาทหน้าที่ทางวัฒนธรรม.....	235
5.2.3	บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาหรือกระบวนการจัดเกล้าทางสังคม.....	239

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

5.3	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพิธีทำขวัญและตัวบททำขวัญ.....	241
5.3.1	ปัจจัยที่มีผลให้ตัวบททำขวัญและพิธีทำขวัญสูญหายไป.....	242
5.3.2	ปัจจัยที่ช่วยค้ำจุนพิธีทำขวัญและบททำขวัญให้ยังคงอยู่.....	246
บทที่ 6	ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ.....	250
บรรณานุกรม.....		255
ภาคผนวก ก.....		260
ภาคผนวก ข.....		300
ประวัติผู้เขียน.....		369

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางเปรียบเทียบบทชุมนุมเทวดา.....	90
ตารางเปรียบเทียบบทสัคดี.....	109

สารบัญภาพ

หน้า

แผนที่จังหวัดชุมพร.....	25
แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	26
แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	27
ภาพบายศรีปากชามของหมอทำขวัญเรือประมง.....	58
ภาพการจัดเตรียมเครื่องสังเวทย์แม่ย่านางของหมอทำขวัญเรือประมง.....	59
ภาพหมอขวัญขณะเจิมโขนเรือ.....	59
ภาพโขนเรือที่ทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	60
ภาพเครื่องสังเวทย์ของบุคคลในเรือที่ทำขวัญเรือด้วยตนเอง.....	62
ภาพการผูกแพสีกะและตกแต่งโขนเรือของเจ้าของเรือ.....	62
ภาพการไหว้พญาพันดา.....	63
ภาพบายศรีที่ใช้ในการทำขวัญเรือยาว.....	68
ภาพการจัดเตรียมเครื่องสังเวทย์ของหมอขวัญเรือยาว.....	68
ภาพของหมอขวัญขณะประกอบพิธี.....	69
ภาพฝีพายขณะจุดประทัดและนำเรือลงน้ำหลังจากทำขวัญเรือเสร็จแล้ว.....	69
ภาพการตกแต่งเรือยาวและการจัดเตรียมเครื่องสังเวทย์แม่ย่านาง.....	71
ภาพเครื่องสังเวทย์สำหรับแม่ย่านางที่บุคคลในเรือเป็นผู้ประกอบพิธี.....	71
ภาพผู้ทำขวัญเรือกำลังรำถวายแม่ย่านาง.....	72
ภาพหมอขวัญขณะปลุกแม่ย่านางและฝีพายนำเรือลงน้ำ.....	72
แผนภูมิกระบวนการสร้างสรรค์บททำขวัญเรือ.....	179
แผนภูมิกระบวนการสืบสาน การสร้างสรรค์และการถ่ายทอด.....	180